

Kirja-arviot akateemisen kirjoittamisen lajina

Martina Reuter & Hannele Harjunen

Kirja-arviot joutuvat usein lapsipuolen asemaan sekä kotimaisessa että kansainvälisessä tiedejulkaisemisessa aikakauslehtijulkaisemisen keskittyessä ennen kaikkea tieteellisiin artikkeleihin. Tämä marginalisointi sivuuttaa kuitenkin sen, että hyvin argumentoitu kirja-arvio voi viedä tieteellistä keskustelua eteenpäin siinä missä artikkelikin. Kirja-arvion kirjoittaja voi keskittyä arvioimaan esitettyjen argumenttien pätevyyttä sen sijaan että käyttää niitä pelkkänä ponnistuslautana omalle argumentilleen, kuten artikkelinkirjoittaja syystäkin tekee. Tämän päivän hektisen julkaisutempon keskellä on erittäin tärkeää pysähtyä pohtimaan kirja-arvioiden muodossa jo julkaistuja tutkimustuloksia sen sijaan, että keskitytään jatkuvasti vain uusien tulosten tuottamiseen.

Tieteellisiä kirja-arvioita kirjoitetaan monille yleisöille. Kirjojen tekijät odottavat arvioita tunteet pinnalla, ja usein hyvin argumentoitu kritiikki voi olla vähintään yhtä tyydyttävä palaute kuin puolihuolimaton kiitos. Pahinta on, jos ei arvioida ollenkaan – tai jos arvioitsija haukkuu pelkkää itse kasamaansa olkinukkeä. Jälkimmäisen ongelman välttämiseksi onkin tärkeää, että tieteelliset kirja-arviot ovat itsessään tieteellisiä kirjoituksia, jotka läpäisevät ennen julkaisemista lehden toimituksen arvioinnin, vaikka ne eivät useimmiten olekaan anonymisti vertaisarvioituja. Tekijöiden ja arvioitsijoiden välinen kriittinen vuoropuhelu on onnistuessaan tärkeä osa tieteellistä keskustelua.

Tekijöiden lisäksi arvioitsija kirjoittaa teoksen tutkimusalan muille tutkijoille, jotka voivat omassa

tutkimustyössään tarttua teosten tekijöiden esittämien argumenttien lisäksi myös arvioitsijoiden huomioihin. Kolmanneksi, arvioita kirjoitetaan laajemmalle tieteelliselle ja myös tieteellisten instituutioiden ulkopuoliselle yleisölle. Tämä lukijakunta on määrältään suurin ja tutkimustulosten leviämisen kannalta tärkein. Puhutellessaan laajempaa yleisöä kirja-arvioitsija suosittelee kirjoja luettavaksi, usein tietyn varauksin. Tämän lisäksi hän esittelee kirjojen ydinsisältöjä ihmisille, joilla ei ole aikaa lukea niitä. Tämä jälkimmäinen tehtävä on erittäin tärkeä myös tutkimuskeskustelun näkökulmasta tarkasteltuna: sen avulla tutkija-opettajat pysyvät kärryllä myös sellaisista keskusteluista, jotka eivät liity suoraan heidän omaan tutkimusalaansa, ja osaavat suositella sopivia teoksia opiskelijoilleen ja ohjattavilleen. Kirja-arvioiden lukijakunnat eroavat, mutta niitä ei pidä asettaa vastakkain. Taitava arvioitsija osaakin saman arvion puitteissa puhutella niitä kaikkia, jolloin toteutuu sekä tutkimusalan sisäinen keskustelu että laajempi alan uusien tulosten tunnetuksi tekeminen.

Kirja-arvio kirjoitetaan eri lukijakunnille myös riippuen siitä missä tieteellisessä aikakauslehdessä arvio julkaistaan. Sukupuolentutkimuksen alaan kuuluvat teokset ovat usein luonteeltaan monitieteisiä ja ideaalitapauksissa niitä arvioidaan monen eri tieteenalan lehdissä, jolloin arvioitsijat tuovat esille kyseisen alan kannalta tärkeimmät kysymyksenasettelut. Myös tämä moninaisuus on tieteellisen keskustelun kehittymisen kannalta tärkeää.

URHEILUN SUKUPUOLESTA KÄSITEKATEGORIOIHIN

Tähän *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden numeroon kirja-arviotoimittajamme Annukka Lahti ja Laura Mankki ovat koonneet tuhdin yhdeksästä arviosta koostuvan kesälukemiston. Kolme arvioiduista teoksista käsittelee eri näkökulmista sukupuolta liikunnan ja kilpaurheilun kentillä. Tämän teemakokonaisuuden puitteissa katsoimme mielekkääksi arvioida myös joitakin vuosia vanhoja kirjoja ja siten korostaa, että useimmat tieteelliset teokset eivät todellakaan vanhene parissa vuodessa. Kaksi arviota käsittelee naisia armeijassa ja sotureiden maskuliinisuuden rakentumista suomalaisessa kaunokirjallisuudessa, ja myös lasten kokemuksia ylijärjellisistä muuttoliikkeistä ja pohjoismaista rasismia käsittelevien teosten arviot kommunikoiivat mielenkiintoisesti keskenään. Näiden teemojen lisäksi Pasi Saarimäki arvioi Kirsi Vainio-Korhosen teosta *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa: Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa* (2018) ja Jaana Virta Yhdysvalloissa työskentelevän islantilaisentyisen Ästän feministisen filosofian alaan kuuluvaa teosta *Categories We Live By: The Construction of Sex, Gender, Race, and Other Social Categories* (2018).

Sukupuolentutkimus–Genusforskning on perinteisesti julkaissut arvioita myös sellaisista tietokirjoista, jotka eivät pohjautu tutkimustyöhön, ja myös tässä numerossa monet arviotsijat sivuavat tiede- ja tietokirjojen välistä erottelua. Erottelu vertaisarviotuihin tiedekirjoihin ja laajemmalle lukijakunnalle suunnattuihin tietokirjoihin on institutionaalisesti tärkeä, ei vähiten siksi, että suomalaisten yliopistojen rahoitusmalli kohtelee eri JUFO-luokkiin jaettuja tiedekirjoja ja tämän luokituksen ulkopuolelle jääviä tietokirjoja eri tavoin. Yksittäisen teoksen kohdalla rajanveto saattaa kuitenkin olla vähemmän absoluuttinen, ja Saarimäki huomauttaakin, että Vainio-Korhosen teos on paitsi perusteellista historiallista perustutkimusta, myös laajemmalle lukijakunnalle avautuva tietokirja. Henri Hyvönen joutuu puolestaan pohtimaan rajanvetoa arvioidessaan Arto Jokisen väitöskirjakäsikirjoitukseen pohjautuvaa postuumisti julkaistua teosta *Isänmaan miehet – Maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa* (2019). Tämä teos on mitä suurimmassa määrin tutkimukseen pohjau-

tuva, mutta kirjoittajan äkillisen kuoleman takia sitä ei ole voitu vertaisarvioinnin avulla viimeistellä tiedekirjaksi, vaan kirjan toimittajat ovat muokanneet käsikirjoitusta enemmän tietokirjan suuntaan. Hyvönen analysoikin ansiokkaasti mitä sisällöllisiä seurauksia tällä epätavallisella prosessilla on ollut.

Kun tieteellisessä lehdessä arvioidaan tietokirjoja, on tärkeää, että niitä arvioidaan tutkimuksellisista kriteereistä käsin, vaikka kaikkia kriteereitä ei sovelletakaan samalla ankaruudella kuin tiedekirjojen kohdalla. Tämä tulee hyvin näkyviin Katri Otonkorpi-Lehtorannan arvioidessa Kaisa-Maria Töllin tietokirjaa *Häiriö! Nainen intissä* (2018) ja Tuija Koivusen arvioidessa Arto Terosen ja Jouko Vuolteen samaan kategoriaan kuuluvaa teosta *Vastatullesta myötämäkeen – Naiset suomalaisessa urheilussa* (2018). Otonkorpi-Lehtoranta kiinnittää huomiota arvioitavan kirjan tutkimuseettisiin ongelmiin: Tölli ei ole riittävässä määrin huolehtinut haastattelutaviensa ja haastatteluissa esiintyvien henkilöiden anonymiteetistä. Onkin varsin huolestuttavaa, jos tietokirjoista muodostuu harmaa alue, jossa käytetään esimerkiksi juuri haastatteluaineistoja käsittelemättä niitä kuitenkin tieteellisen tutkimuksen metodologisten ja eettisten kriteereiden mukaisesti. Terosen ja Vuolteen teoksen kohdalla kyse ei ole varsinaisista tutkimuseettisistä ongelmista, mutta Koivunen joutuu huomauttamaan, että tutkimuskehityksen puuttumisen vuoksi teos ei kykene tarjoamaan kriittistä luentaa naisurheilun historiasta.

Artikkelikokoelmat tarjoavat arviotsijoille aivan omat haasteensa, jotka voi ratkaista monella eri tavalla välttääkseen kahden ääripään karikoita: jos pyrkii sanomaan jotain kaikkien kirjoittajien luvuista, arvio muuttuu helposti luettelonomaiseksi; jos taas käsittelee teosta vain yleisellä tasolla, erillisten lukujen kontribuutiot saattavat jäädä piiloon. Viimeistään kirja-arviointiheessä huomataan myös, ovatko kokoomateoksen toimittajat onnistuneet luomaan yhtenäistä teosta. Tässä numerossa Saara Isosomppi arvioi Päivi Bergin ja Marja Kokkosen toimittamaa *Urheilun takapuoli: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa* (2016) käsittelemällä teosta ensin yleisemmällä tasolla ja siirtyen sitten tärkeimpinä pitämiensä lukujen tarkempaan tarkasteluun. Laura Assmuthin ja hänen tutkimusryhmänsä toimittama *Translocal Childhoods and*

Family Mobility in East and North Europe (2018) sekä Peter Hervikin toimittama *Racialization, Racism, and Anti-Racism in the Nordic Countries* (2018) näyttäytyvät niin yhtenäisinä teoksina, että niitä voi arvioida lukujen rajoja ylittäen ilman että yksittäiset kontribuutiot häviävät näkyvistä. Marja Sorvari ja Anni Rannikko arvioivatkin näitä teoksia kiinnittäen huomiota pikemminkin teemoihin kuin yksittäisiin lukuihin, ja Rannikko pystyy valaisevasti käsittelemään myös Hervikin toimittaman teoksen puutteita mainitsematta yhtään kirjoittajaa nimeltä.

Monitieteisessä sukupuolentutkimuksessa metodologiset keskustelut ovat keskeisellä sijalla, ja tämän numeron arvioissa tämä näkyy paitsi Hyvösen tarkkakatseisessa arviossa Jokisen postuumista teoksesta, myös Leena Laineen arviossa Helena Tolvhedin teoksesta *På damsidan: Feminitet, motsånd och makt i svensk idrott 1920–1990* (2015). Laine kritisoi Tolvhedin nykytutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna osin vanhentunutta käsitteistöä. Myös Virran arvio Åstan teoksesta kuuluu näiden keskusteluiden piiriin ja siinä keskiöön nousee Virran pyrkimys avata Åstan filosofista lähestymistapaa lukijoille, joille sellainen ei ole ennestään tuttu. Sukupuolentutkimuksen sijaan analyttiseen filosofiaan perehtyneelle lukijakunnalle suunnattu arvio olisi näyttänyt toisenlaiselta.

ÄITEJÄ, JOOGAA JA FEMINISMIÄ

Numeron ensimmäinen vertaisarvioitu artikkeli, Venla Okkosen, Maija Korhosen ja Katri Komulaisen ”Työuupumus hyvän työntekijän ja hyvän äidin kyseenalaistajana” käsittelee työelämän ja työuupumuksen sukupuolittuneisuutta. Fokuksessa on työelämän ja äitiyden yhdistäminen, jota tarkastellaan työuupuneiden naisten kokemusten kautta. Näkökulmana on kulttuuripsykologinen elämäntutkimus. Lehden toinen artikkeli, Ella Poutiainen ”Moninainen jooga? Joogan naisellistaminen ja joogafeminismin saavutettavuus” kiinnittyy

temaattisesti lehden tämän numeron naisten liikuntaa ja liikkumista käsittelevien kirja-arvioiden muodostamaan kokonaisuuteen. Poutiainen käsittelee artikkelissaan joogan sukupuolittuneisuutta ja joogan naisellistamisen ilmiötä sekä tarkastelee kriittisesti joogan toimivuutta feministisen toiminnan metodina. Keille tämä ”joogafeminismi” on saavutettavissa?

Tämä lehti sisältää myös kaksi feminististä liikettä ja sen ajattomia kysymyksiä kommentoivaa puheenvuoroa. Sanna Karkulehto pohtii kirjoituksessaan Minna Canthin kohtaamien sananvapauden rajoitusten ja tämän päivän erityisesti naisiin kohdistuvan vihapuheen yhtäläisyyksiä Canthin syntymän 175-vuotisjuhlan yhteydessä. Hannele Harjunen kirjoittaa omassa puheenvuorossaan lihavuustutkimuksen ja -aktiivisuuden pioneerin Charlotte Cooperin teokseen *Fat Activism – A Radical Social Movement* (2016) perustaen lihavuusaktiivisuuden, feminismin ja akateemisen tutkimuksen yhteyksistä. Lisäksi meillä on ilo julkaista tuoreeltaan Jyväskylän yliopistossa sukupuolentutkimuksessa toukokuun lopulla väitelleen Annukka Lahden luento ”Tottelematon biseksuaalisuus haastaa käsityksiämme parisuhteista – queer-psykososiaalinen tarkastelu”.

Syyskaudella 2019 *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* julkaisee kaksi teemanumeroa, joista ensimmäisen teemana on eettiset kohtaamiset ja kosketukset kasvatuksessa. Toinen teemanumero käsittelee kieltä ja sukupuolta. Jälkimmäisen jatkettu kirjoituskutsu löytyy tämän lehden sivulta 21. Vuodenvaihteessa lehden toimitus siirtyy Oulun yliopistoon, jossa päätoimittajina aloittavat Tuija Huuki, Suvi Pihkala ja Outi Ylitapio-Mäntylä. Toivottamme heidät tervetulleiksi ja kaikille hyvää kesää tämän uusimman numeron parissa!

Jyväskylässä 14.6.2019

Martina Reuter ja Hannele Harjunen